

MAŁGORZATA
MEDECKA*

Odzyskiwanie Conrada

421

ODZYSKIWANIE CONRADA

Rec. Polskość i europejskość w Josepha Conrada wizjach historii, polityki i etyki, pod red. W. Krajki, t. 2 serii: *Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, ss. 326.

Drugi tom serii *Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat* jest efektem działań prowadzonych przez Zakład Badań Conradoznawczych UMCS. Obejmują one zarówno dociekania naukowe, jak i popularyzujące twórczość pisarza, który mimo swej światowej sławy jest niemal nieobecny w polskiej edukacji. Są to przede wszystkim organizowane od 1991 roku co pięć lat międzynarodowe konferencje conradowskie (dotychczas zorganizowano pięć, następna planowana jest na 2016 rok), wydawane w języku angielskim, we współpracy z Columbia University Press (New York) książki naukowe serii Conrad: Eastern and Western Perspectives, a od 2011 roku także monografie Conradowskie w języku polskim. Pierwszy polski tom *Conrad a Polska* zebrał jak najlepsze recenzje¹, księga druga tej serii jest ceną kontynuacją tego wydawnictwa. Monografia, podobnie jak poprzedniczka, jest wyborem tekstów opublikowanych wcześniej w języku angielskim w 22 tomach serii Conrad: Eastern and Western Perspectives. Autorzy artykułów to reprezentanci polskich badań na twórczością i recepcją Conrada, a także conradyci z USA, Kanady, Ukrainy i Japonii. Na książkę składają się teksty pięciu autorów z Polski (Wiesław Krajka, Zdzisław Najder, Rafał Szczerbakiewicz, Jerzy Buzek, Kazimierz Marcinkiewicz) i ośmiu badaczy

* Zakład Teorii Literatury, Instytut Filologii Polskiej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

¹ Zob. O. Bińczyk, rec., „Kwartalnik Neofilologiczny”, R. 59: 2012, z. 1, s. 115–118; A. Chomiuk, „Pisarz-Rodak” czy „homo-duplex? Joseph Conrad czytany na nowo”, „Białostockie Studia Literaturoznawcze” 2012, nr 3, s. 249–255; J. Giza, *Ukryta polskość, podwójna lojalność*, „Wyspa” 2012, nr 1, s. 154–157; E. Kujawska-Lis, „Conrad a Polska” – lektura obowiązkowa dla miłośników Josepha Conrada, „Przegląd Humanistyczny” 2012, nr 5, s. 125–129; S. Zabierowski, *Nowy tom zbiorowy o Conradzie*, „Ruch Literacki” 2012, z. 4–5, s. 600–604.

z zagranicy (USA – Arnold Schmidt, George Gasyna, Donald W. Rude, Eloise Knapp Hay, Kanady – Stephen G.W. Brodsky, Noel Peacock, Ukrainy – Oleksandra Szałaginowa, Japonii – Kenji Tanaka). Jedenaście z tych tekstów to cenne opracowania naukowe dotyczące twórczości autora, a także recepcji jego dzieł.

Wyraźnie popularyzatorski charakter mają zamieszczone w tomie, w części poświęconej polityce, przemówienia i przesłania znanych mężów stanu – Prezesa Rady Ministrów (2001), Przewodniczącego Parlamentu Europejskiego (2011) Jerzego Buzka i Prezesa Rady Ministrów (2006) Kazimierza Marcinkiewicza. Wystąpienia te wystosowane zostały do uczestników konferencji Conradowskich, a ich obecność w tym tomie uzasadnia to, że:

Eksponują oni splot wartości polskich, europejskich i uniwersalnych w ideologii politycznej Conrada. Tym samym Conrada wizja nowej Polski spina klamrą koniec I Wojny Światowej z polską „rewolucją” „Solidarności” lat 1980-1981 i Jesienią Ludów 1989 roku.²

Wypowiedzi te łączą się z tematyką artykułów, które wskazują na analogię conradowskiego postrzegania roli Polski w Europie po I wojnie światowej z jej sytuacją po przemianach 1989 roku.

Omawiana publikacja nosi tytuł *Polskość i europejskość w Josepha Conrada wizjach historii, polityki i etyki*. Jak możemy czytać w *Przedmowie* Wiesława Krajki: „[n]aczelną tezę obecnego tomu wyraża się w przekonaniu, iż istotnym przejawem związków Conrada z tradycją historyczno-kulturową jego pierwszej ojczyzny był fakt zachowania przezeń polskiego punktu widzenia na kwestie historii, polityki i etyki, co znalazło odzwierciedlenie we wszystkich artykułach niniejszego zbioru, choć w różnym stopniu, na wielorakie sposoby i w odniesieniu do rozmaitych kwestii; także poprzez różnorodne figury i motywy.”³ Redaktor tomu jest też autorem artykułu *Czy polskość była dla Conrada przekleństwem, czy błogosławieństwem?*, w którym formułuje tezy dopełniające zapowiedzi z *Przedmowy*, tezy powracające w wielu tekstach zamieszczonych w tomie. Krajka pisze:

cała skomplikowana Conradowska filozofia, etyka i psychologia wywiodła się w dużej mierze z jego mrocznej polskiej spuścizny⁴.

Tom, zgodnie z zapowiedzią redaktora, ma kompozycję trójdzielną, odpowiada jej trójczłonowy podtytuł. Pierwsza część wiąże się z wizjami historii, druga skupia się na politycznych przekonaniach autora, trzecia zaś omawia kwestie etyczne obecne w twórczości Korzeniowskiego. Zagadnienia te przenikają się. Stosunek autora do rozbiorów i zaborców, do powstania styczniowego rzutuje na jego poglądy polityczne, stosunek do państw

² W. Krajka, *Przedmowa* [w:] *Polskość i europejskość w Josepha Conrada wizjach historii, polityki i etyki*, pod red. W. Krajki, t. 2 serii: *Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat*, Lublin 2013, s. 17.

³ Tamże, s. 11.

⁴ Tamże, W. Krajka, *Czy polskość była dla Conrada przekleństwem, czy błogosławieństwem?*, s. 151.

stanowiących nowy porządek w Europie po I wojnie światowej, wywiera wpływ chociażby na jego kontrowersyjną decyzję o odmowie członkostwa w Międzynarodowym Komitecie Pomocy dla Ofiar Wojny, a ocena dążeń patriotycznych narodów europejskich współtworzy jego system etyczny.

Monografię rozpoczyna artykuł Stephena Brodsky'ego *Święty Roman: pamięć, mit i historia w opowiadaniu Josepha Conrada „Książę Roman”* rozpatrujący utwór w aspekcie historycznym i figuratywnym. Brodsky zestawia faktografię dotyczącą księcia Romana Sanguszkę z fabułą utworu Conrada, ukazuje przekształcenie biografii w hagiografię, proces mitologizacji w opowieści budowanej na wzór historii o świętych: „[r]zeczywisty książę Roman Sanguszko z potomka rodu magnackiego przemienia się więc w świętego uosabiającego historię Polski, jej ducha i przeznaczenie”⁵. Autor zastrzega w części wstępnej:

Zbieżności między opowiadaniem *Książę Roman* a żywotem św. Franciszka nie są ani wystarczająco dokładne, ani na tyle niepozostawiające wątpliwości, by móc sobie pozwolić na twierdzenie, że Conrad celowo wzorował swoją opowieść na relacji o życiu świętego. Należałoby je odbierać raczej w kategoriach sugestii, że zrozpaczony autor być może szukał schronienia w tradycjach chrześcijańskich swoich lat chłopięcych, chcąc po prostu sprzedać materiał wspomnieniowy jako opowiadanie.⁶

Autor artykułu, poszukujący patriotycznych motywacji utworu, zdaje sobie sprawę ze słabości technicznej opowiadania, konkluduje:

choć *Księcia Romana* można postrzegać jako potknięcie się w rzemiośle pisarskim, to wymowa mitologiczno-poetycka tego utworu wywołuje skojarzenia ze świątobliwą głuchotą⁷.

Badanie referencjalności *Księcia Romana* uzupełnione zostało glossą topograficzną – *Polskie ślady „Księcia Romana”* opracowaną przez Wiesława Krajkę oraz artykułem Oleksandry Szałaginowej, *Roman Sanguszko: ostatni rycerz Rzeczypospolitej*, opartym na dokumentach związanych z rodziną Sanguszków, które znajdują się w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy w Kijowie. Kwerenda pozwala wyjaśnić, dlaczego majątek Sanguszków nie został skonfiskowany po powstaniu styczniowym.

Kolejny artykuł tomu omawia wizję rewolucji w powieści *Nostromo* Conrada w kontekście wydarzeń historycznych z lat 60-tych XIX wieku, tj. powstania styczniowego i *Risorgimento* – walk o zjednoczenie Włoch. Arnold Schmidt w artykule «*Nostromo*», *Garibaldi i Powstanie Styczniowe (1863–1864)* zwraca uwagę na odmienny stosunek Conrada do patriotycznych powstań i społecznych rewolucji. Korzeniowski aprobując „rewolty patriotyczne”, mające na celu zrekonstruowanie narodowej państwowości, potępia rewolucje

⁵ Tamże, Stephen G.W. Brodsky, *Święty Roman: pamięć, mit i historia w opowiadaniu Josepha Conrada*, s. 27.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże, s. 84.

socjalne usiłujące obalić społeczny czy polityczny system. Według Schmidta analizowana powieść „ilustruje trzy postawy wobec społecznej zmiany: interesowność Costaguańczyków, nieugięty idealizm Giorgia i bezinteresowny pragmatyzm Garibaldiego”⁸. Tekst przywołuje europejskie komentarze dotyczące polskiego powstania, uzasadniające łączenie tego zrywu z walką o zjednoczenie Włoch: „[u]względnienie związków łączących Włochy i Powstanie Styczniowe [...] umożliwia wyjaśnienie postawy Conrada wobec rewolucji i rewolucjonistów”⁹ – konkluduje autor.

Artykuły Brodsky’ego i Schmidta stanowią swego rodzaju głoskę do problematyki tomu pierwszego, w którym Addison Bross zwracał uwagę na nieobecność powstania styczniowego w twórczości Conrada. Badacze wskazują niejawną obecność w świadomości i twórczości autora wydarzeń, które, jak zauważył jeden z recenzentów, „były tak traumatycznymi doznaniem, że pisarz wolał o nich nie mówić”¹⁰.

Związek historii Polski, polskiego dziedzictwa kulturowego z poglądami Conrada wyrażonymi w jego esejach politycznych podejmuje wspomniany już artykuł W. Krajki *Czy polskość była dla Conrada przekleństwem, czy błogosławieństwem?* Autor w autokomentarzu do tekstu zwraca uwagę na to, iż „fenomen Josepha Conrada stanowi pośrednio wytwór rozbiorów Polski”¹¹. Krajka rozpatruje w kontekście polskiego historycznego dziedzictwa niefikcjonalne teksty *Autokracja i wojna* (1905), *Nota w sprawie polskiej* (1916) i *Zbrodnia rozbiorów* (1918–19). Zauważa, że Conrad w tekstach tych

gloryfikuje polską historię i tradycję polityczną za jej fundamentalną moralność, obejmującą zwłaszcza tradycję wolności, rycerskie traktowanie zobowiązań moralnych, szacunek dla praw jednostek, głównie nieuprzywilejowanych¹².

Artykuł Krajki otwiera serię tekstów poświęconych szkicom politycznym Conrada, jego komentarzom do sytuacji politycznej w Europie na początku XX wieku. Materię tę analizują George Gasyna (*Pomiędzy automodelowaniem wygnańca a nostalgią powrotu*), Kenji Tanaka (*O Conrada »Autokracji i wojnie« i incydencie na Dogger Bank*), Donald W. Rude (*»An Evening with Joseph Conrad«* Antony’ego Czarneckiego – wywiad na temat polityki i odrodzonej Polski), a także Eloise Knapp Hay (*Rekonstruowanie Wschodu oraz Zachodu przez Conrada*).

Interpretacja publicystyki Conrada w tekście Gassyny zwraca uwagę na przekonanie pisarza o prawie Polaków do zachowania narodowości i wyraźną niechęć autora szkicu *Jeszcze raz w Polsce* do Rosji i Niemiec, do „utrzymania międzynarodowych ról dwu głównych zaborców Polski”¹³. Niemcy to dla niego rodzaj „negatywnej, pustej przestrzeni”, Rosja zaś

⁸ Tamże, A. Schmidt, *«Nostromo», Garibaldi i Powstanie Styczniowe (1863–1864)*, s. 128.

⁹ Tamże, s. 129

¹⁰ S. Zabierowski, *Nowy tom zbiorowy o Conradzie...*, s. 602.

¹¹ W. Krajka, *Przedmowa...*, s. 14.

¹² W. Krajka, *Czy polskość była dla Conrada przekleństwem, czy błogosławieństwem?*, s. 136.

¹³ G. Gassyna, *Pomiędzy automodelowaniem wygnańca a nostalgią powrotu, Polskość i europejskość w Josepha Conrada wizjach historii, polityki i etyki*, pod red. W. Krajki, t. 2 serii: *Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat*, Lublin 2013, s. 155.

to „metafizyczna próżnia, pusta przestrzeń, której ogromny obszar i potęga odpowiadają skali gwałcenia przez carat podstawowych swobód poddanych mu narodowości i obywateli”¹⁴.

Z kolei Kenji Tanaka omawia jeden ze szkiców Conrada w zestawieniu z jego listem do „Timesa” z 25 października 1905 roku. List ten dotyczył incydentu hullskiego – ostrzelania floty kutrów rybackich przez rosyjską Flotę Bałtycką zdążającą do Port Artur. Komentarz do sytuacji ma charakter fachowy, marynistyczny, ale prowadzi do wniosków o charakterze politycznym, obecnych w późniejszej *Autokracji i wojnie*. Analizowane teksty ujawniają negatywny stosunek Korzeniowskiego do Imperium Rosyjskiego, działań caratu na arenie międzynarodowej. Autor artykułu zwraca też uwagę na to, iż Conrad „docenia znaczenie Azji i dziejów jej wzlotów i upadków dla intelektualnego dziedzictwa ludzkości”¹⁵ (s. 176). Badacz uznaje zdarzenia na Dogger Bank za fakt symboliczny i przełomowy w życiu Conrada.

Noel Peacock omawiając powieść *W oczach Zachodu* zwraca uwagę na wizualność tekstu i symbolikę tego typu obrazowania. Tytułowe oko Rosji jest ironiczną wizją totalnego nadzoru zacierającego granicę między sferą intymną i publiczną, ukazuje wynaturzenie państwa rosyjskiego. Według Peacocka powieść Conrada

stanowi parodystyczną realizację Rousseauńskiej utopii powszechnej transparentności jako zabezpieczenia przed dewiacjami społecznymi, ukazuje wstrząsające następstwa realizacji tej koncepcji¹⁶.

Artykuł Peacocka, choć dotyczy powieściowej twórczości pisarza, łączy się z publicystycznymi wypowiedziami Conrada na temat Rosji.

W tej „politycznej” części rozważań mieści się także tekst Donalda W. Rude’a »An Evening with Joseph Conrad« Antony’ego Czarneckiego – wywiad na temat polityki i odrodzonej Polski omawiający jeden z „najważniejszych tekstów, które ukazały się w prasie amerykańskiej krótko po śmierci Conrada”¹⁷. Rozmowa Conrada z Czarneckim przywołana w *An Evening...* ukazuje powody, dla których pisarz odmówił w 1915 roku członkostwa w międzynarodowym Komitecie Pomocy dla Ofiar Wojny w Polsce. Czarnecki prezentuje poglądy Conrada dotyczące rzekomych pogromów we Lwowie w 1918 roku, które świadczą o doskonałej orientacji tegoż w sprawach polskich. Rozmowa z Czarneckim dowodzi, że zarzuty wysuwane wobec Conrada dotyczące wyrzeczenia się swej ojczyzny były bezpodstawne i niesprawiedliwe, szczególnie w świetle jego przekonania, „iż odbudowanie niepodległej Polski będzie dla Europy atutem moralnym”¹⁸.

W artykule *Rekonstruowanie Wschodu oraz Zachodu przez Conrada* autorka zauważa zasadniczą zmianę poglądów pisarza na sprawy polskie po

¹⁴ Tamże, s.156.

¹⁵ Tamże, K. Tanaka, O Conrada »Autokracji i wojnie« i incydencie na Dogger Bank, s. 176.

¹⁶ Tamże, W. Krajka, Przedmowa, s. 15.

¹⁷ Tamże, D.W. Rude, »An Evening with Joseph Conrad« Antony’ego Czarneckiego – wywiad na temat polityki i odrodzonej Polski, s. 201.

¹⁸ Tamże, s. 212.

1916 roku. Początku tych zmian dopatruje się Hay w wizycie na ziemiach polskich w 1914 roku. To po tym wyjeździe porzucił on pesymistyczne przekonanie, że „Polska i »polskość« [...] są martwe i nigdy nie odżyją”¹⁹, a w jego pismach pojawiły się nuty optymistyczne dotyczące możliwości odrodzenia Polski po wielkiej wojnie. Istotne w tej zmianie poglądów okazuje się „utożsamienie siebie samego oraz swojej ziemi ojczystej z Zachodem, a nie ze słowiańskością, z powodu ciągłego kojarzenia przez świat literacki Słowian z Rosją”²⁰. Hay zwraca w zakończeniu uwagę na paralelizm poglądów politycznych Conrada i Havla, ich wizji Europy i Polski.

Trzecia – „etyczna” część tomu obejmuje artykuły: Stephena Brodsky’ego *Dwie polskie przeszłości Conrada – historia trzydziestu lat chybionych interpretacji*, Zdzisława Najdera *Sztuka i wierność: dziedzictwo kulturowe i program literacki* i Rafała Szcerbakiewicza *Conrad Jana Kotta*.

Brodsky krytycznie odnosi się do dotychczasowych badań conradologicznych, już w części wstępnej zauważa, że „zachodni badacze przez lata pozostawiali głusi na jego prawdziwy głos, który wyraża przede wszystkim tradycyjną polską wartość, jaką jest honor”²¹, z powodu własnej niewiedzy na temat pierwszej ojczyzny autora zdawkowo traktowali kwestię polskiego dziedzictwa, z kolei badania polskie, pod wpływem stosunku polskich pozytywistów do Conrada, kładły nacisk na pojęcia winy, zdrady jako *leitmotiv* w tej twórczości. Brodsky uznaje je za pochodne kategorii nadrzędnej – honoru, zwraca uwagę na istotną u autora *Lorda Jima* opozycję honoru domniemanego i osobistego (wewnętrznego). W konkluzji artykułu czytamy: „W chwili obecnej polscy badacze twórczości pisarza stoją przed szansą nie tylko uwolnienia się od ograniczeń, jakie niesie uwarunkowana ideologicznie interpretacja, oraz przywrócenia Conradowi uznania w oczach polskich czytelników, lecz także odczytania jego dzieł w kontekście kulturowym bardziej odległej przeszłości, która zbyt długo pozostaje „jądrem ciemności” w zachodniej conradystyce”²².

Artykuł Zdzisława Najdera, jednego z nielicznych badaczy wysoko ocenionych w poprzednim omówieniu Brodsky’ego, przywołuje tezę Iana Watta, że „wierność stanowi w etyce Conrada wartość najwyższą”²³, rozpatruje to pojęcie w kontekście europejskiego etosu rycerskiego, ale też w perspektywie biograficznej, „od strony osobistego i kulturowego dziedzictwa pisarza”²⁴, bowiem „pojęcie wierności stanowiło istotny czynnik XIX-wiecznej moralności zbiorowej w Polsce i było potężnie obecne w ówczesnej literaturze polskiej”²⁵. Przegląd utworów Conrada ukazuje tam zasadniczy problem „sprzeczności ukrytych w ideale wierności”²⁶, które sprawiają, że wierność jednej zasadzie może oznaczać niewierność innej. Conradowskie pojęcie

¹⁹ Tamże, E. Knapp Hay, *Rekonstruowanie Wschodu i Zachodu przez Conrada*, s. 217.

²⁰ Tamże, s. 231-232.

²¹ Tamże, Stephen G.W. Brodsky, *Dwie polskie przeszłości Conrada – historia trzydziestu lat chybionych interpretacji*, s.245.

²² Tamże, s. 268.

²³ Tamże, Z. Najder, *Sztuka i wierność: dziedzictwo kulturowe i program literacki*, s. 271.

²⁴ Tamże, s. 272.

²⁵ Tamże, s. 275.

²⁶ Tamże, s. 281.

wierności, konkluduje Najder, ma charakter ogólny, a nie tylko osobisty i nie może być interpretowane wyłącznie w kategoriach osobistych.

Zamykający monografię literaturoznawczy tekst Rafała Szczerbakiewicza dotyczy powojennego sporu „o spuściznę literacką i etykę” Conrada. Artykuł omawia polemikę toczącą się w 1946 roku, a wywołaną esejem Jana Kotta *O laickim tragizmie. Conrad i Malraux*. Wskazuje na to, iż w istocie była to „kryptodyskusja” polityczna dotycząca spadkobierców tradycji etycznej Conrada – Armii Krajowej. Krytyka niepraktycznego heroizmu przedstawiona w eseju Kotta była w istocie atakiem na etos AK i legendę Powstania Warszawskiego. Szczerbakiewicz nie poprzestaje na omówieniu głosów obecnych w tej dyskusji, ukazuje także późniejszą ewolucję poglądów Kotta – ostateczną afirmację straconej sprawy heroicznego oporu w późnych esejach dotyczących Szekspira i tragedii antycznej.

Drugi tom, czytamy w *Przedmowie*, „»dialoguje« z *Conrad a Polska*, tomem 1 serii”²⁷. Padały tam pytania o to, dlaczego tematyka polska, w tym zwłaszcza powstanie styczniowe, są niemal nieobecne w twórczości Conrada. Tom drugi ukazuje polską tematykę jako obecną eksplicytnie i obecną nie wprost w europejskich tekstach Korzeniowskiego. Artykuł Arnolda Schmidta pokazuje, że powstanie styczniowe pośrednio jest tematem *Nostromo*, że wpłynęło na stosunek Conrada do rewolucji i powstań, jego definicję tych zjawisk. W budowie tomów dostrzec można pewne analogie kompozycyjne. Oprócz omówień dzieł Conrada zawierają one dodatki „polityczne”, kwerendy archiwalne, w pierwszym tomie jest to informacja dotycząca rodu Korzeniowskich, w drugim związana z Romanem Sanguszką i rodziną Sanguszków.

Monografia wypełnia lukę sygnalizowaną w tekście Brodsky’ego *Dwie polskie przeszłości Conrada – historia trzydziestu lat chybionych interpretacji*:

Wczesne próby dostrzeżenia w twórczości Conrada cech związanych z jego pierwszą „przeszłością”, jakkolwiek ciekawe, były nieliczne i przeszły niezauważone. [...] Większość pozostałych conradystów odniosła się do kwestii polskiego dziedzictwa Conrada zdawkowo, by spieszenie powrócić na znany sobie obszar i, jak można sądzić, uniknąć zakłopotania wynikającego ze swej niewiedzy. Krytyka angielska zbyt często kierowała się subiektywnymi odczuciami, amerykańska zaś odwoływała się do archetypów w celu [...] zgłębienia psychiki pisarza, pojmując ją jako kulturową *tabula rasa*, co często przynosiło osobliwe skutki ²⁸.

Tytuł tomu – *Polskość i europejskość* – odpowiada nie tylko tematyce zebranych tekstów, ale także międzynarodowej reprezentacji badań w tomie. Publikacja w pełni zasługuje na miano monografii, co nie tak oczywiste w dobie permanentnej parametryzacji i wszechmocnego wskaźnika *Impact Factor*. Nie jest tylko zbiorem artykułów zebranych pod wspólnym tytułem, ale przemyślaną inwencyjnie i kompozycyjnie całością.

²⁷ Tamże, *Przedmowa*, s. 21.

²⁸ Tamże, Stephen G.W. Brodsky, *Dwie polskie przeszłości...*, s. 248–249.

- O. Bińczyk, rec., „Kwartalnik Neofilologiczny”, R. 59: 2012, z. 1, s. 115–118;
- A. Chomiuk, „Pisarz-Rodak” czy „homo-duplex? Joseph Conrad czytany na nowo, „Białostockie Studia Literaturoznawcze” 2012, nr 3, s. 249–255.
- J. Giza, *Ukryta polskość, podwójna lojalność*, „Wyspa” 2012, nr 1, s. 154–157.
- Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat*, pod red. W. Krajki t. 1 serii: *Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat*, Lublin 2011.
- E. Kujawska-Lis, „Conrad a Polska” – lektura obowiązkowa dla miłośników Josepha Conrada, „Przegląd Humanistyczny” 2012, nr 5, s. 125–129.
- Z. Najder, *Józef Teodor Konrad Korzeniowski – Joseph Conrad*, <http://www.conradianum.polonistyka.uj.edu.pl/index016.html>.
- Z. Najder, *Konrad Korzeniowski wraca do Berdyczowa*, <http://www.conradianum.polonistyka.uj.edu.pl/index016.html#proj2>.
- M. Piechota, *Chronologia życia i twórczości Josepha Conrada*, <http://www.conradianum.polonistyka.uj.edu.pl/index016.html#proj4>.
- Polskość i europejskość w Josepha Conrada wizjach historii, polityki i etyki*, pod red. W. Krajki, t. 2 serii: *Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013.
- S. Zabierowski, *Nowy tom zbiorowy o Conradzie*, „Ruch Literacki” 2012, z. 4–5, s. 600–604.
- G. Zych, *Miejsca związane z Conradem w Krakowie (1869–1874, 1914)*, <http://www.conradianum.polonistyka.uj.edu.pl/index016.html#proj3>.

SUMMARY

Małgorzata Medeka

Recovering Conrad

The text is a discussion of the UMCS [Maria Skłodowska-Curie University in Lublin, Poland] publication *Polskość i europejskość w Josepha Conrada wizjach historii, polityki i etyki* [Polishness and Europeanism in Joseph Conrad's Vision of History, Politics and Ethics] edited by Wiesław Krajka. This is the second volume in the series *Joseph Conrad a Polska, Europa Środkowo-Wschodnia i świat* [Joseph Conrad and Poland, Central and Eastern Europe and the World], is part of the research activities carried out by the Conrad Research Department at the UMCS. The monograph, like its predecessor, is a selection of texts previously published in English in the 22 volumes of the series *Conrad: Eastern and Western Perspectives*. The review highlights the qualities of the publication, which presents works by leading Polish and foreign Conrad experts. In addition to popularizing the author, it also is an attempt to recover Conrad, who is almost absent in the Polish education.